

JURAJ CIGER, Ústav marxizmu-leninizmu Univerzity Komenského, Bratislava

CIGER, J.: Philosophy and Medicine. *Filozofia* 30 (1975, No 5, p. 540—544.

Philosophy and medicine unite in the fact that natural-scientific thinking is not apt to grasp man in his whole individual-social reality and can not thus lead to a complete diagnosis, therapy and prevention. The development of sciences, in which, on a higher level, the category of integrity is applied, implied by the notion of the dialectical „contradiction“ (Widerspruchsvolle Einheit), leads to a medically respected theory of man, which is now an inter-divisional-philosophical branch. The substance of philosophy is the theory of categories that form at the same time the theoretical principle of all sciences and form its universal unity of contents and methods. In the epoch of a transition of sciences from the experimental stage to the theoretical one it means an integration of sciences first of all with the philosophical categoriology with the inevitable consequence for medicine itself. The logic of scientific thinking is not, at the same time, purely formal, but materially objective, „Bedeutungslogik“ or more concrete „Gegenstandslogik“, that in the philosophical basic direction to the social practice in the consequentially rational elaboration is dialectical thinking. Philosophy as a principle of scientific thinking and knowledge gravitated, therefore, towards dialectical thinking and medicine, which rose by connecting the healing and philosophical terminology, has been applying, from the beginning, the category of the whole and by the ethics of Hippocratic oath has remained connected by its substance, with philosophy.

Otázka vzťahu medzi filozofiou a humánnou medicínou je predmetom živej medzinárodnej diskusie, v ktorej sa uplatňuje poznatok, že prírodovedné myslenie nie je spôsobilé pochopiť človeka v celistvej skutočnosti, a preto nemôže ani viesť k takej terapii, ktorej zmyslom a predmetom by bol človek ako celok. (1, s. 17) Procesy vedomia, najmä ich hodnotová orientácia, bývajú nezriedka prvým krokom k chorobe, znemožňujú liečenie a vedú k predčasnej smrti, takže otázka „zmyslu života“ má podstatný medicínsky význam. Na tomto základe vznikla potom snaha prekonať prírodovednú jednostrannosť modernej medicíny univerzálnym vedeckým poňatím človeka. Pokusy o riešenie medicínsky významnej teórie človeka sú pritom motivované nielen vnútorným vývinom medicíny ako špeciálneho výskumno-terapeutického odboru a ako systému vied, ale aj prudkým vývinom vied v 20. storočí, ktorý nezriedka imponuje ako „kríza vied“, hoci vsuťku ide o proces ich kategoriálnej prestavby na vyššej kvalitatívno-teoretickej úrovni. Od dôb Davida Humea spochybnená kategória celistvosti, podstatne súvisiaca s kategóriou príčinnosti a vývinu, oživená dialektickým pojmom „rozporu a či protirečenia“ (Widerspruchsvolle Einheit), nadobudla znovu vedúce postavenie v systéme heuristických a explikatívnych pojmov, a to práve tak pre oblasť fyzikálneho, ako aj psychologického výskumu. Kvalitatívno-vývinový skok vied z experimentálnej úrovne na teoretickú úroveň značí zároveň tak proces účelnej diferenciacie, ako aj integrácie teoretických oblastí na

rôznych úrovniach, a to najmä na filozofickej úrovni. Tento proces sa nemohol vyhnúť práve medicíne, ktorá má zo všetkých prírodovedne orientovaných systémov vied najbližšie k filozofii, a to pre svoju podstatu, rozpoznanú už v časoch jej vzniku ako vedeckej medicíny. Okrem tohto procesu, ktorý zasahuje vedy ako pojmový systém, vplýva na medicínu aj jej zmena ako výskumno-liečebného odboru v súvislosti so zmenami sociálnej politiky. Pritom je charakteristický rozdiel medzi spomenutými procesmi v krajinách socializmu a kapitalizmu, kde sú poznačené všeobecnou krízou tohto systému.

Náš domáci príspevok k uvedenej diskusii spred desiatich rokov je celkove skromný, aj keď sa jej problémom dotkli viacerí autori. Okrem toho z r. 1966 pochádza zborník *Filosofické problémy medicíny* (Praha 1968), v prvom svojom diele orientovaný na základné otázky, a štúdia Michala Topoľského *Filozofia, prírodné vedy a medicína* (Bratislava 1966). Až r. 1973 nasleduje zborník *K aktuálnym svetonázorovým problémom medicíny a zdravotníctva* (Bratislava 1973). Úlohu základnej orientácie plnila od r. 1965 kniha G. I. Caregorodceva *Dialektický materializmus a medicína* (Bratislava 1965). Za jeho redakcie vyšiel aj významný zborník *Metodologické problémy súčasnej biológie a medicíny* (Moskva 1969). Orientácii lekárov v ZSSR slúžila aj zošitove vydávané štúdie a monografické diela popredných medicínskych bádateľov, ktoré sa nevyhýbajú hraničným otázkam filozofie a medicíny, ako sú napr. monografie moskovského profesora medicíny V. Rožnova *Hypnóza a zázračné vyliečenia* z r. 1955, *Keď duchovia ukážu prsty* z r. 1969 a kolektívnej štúdie *Ce que nous pensons de la psychoanalyse* (L'évolution psychiatrique, 3, 1973, Toulouse, s. 387–404). O prácach Rožnova informuje aj časopis *Ideen des exakten Wissens* (Stuttgart, november 1969). Filozofickým problémom medicíny sa venujú vynikajúcim spôsobom najmä lekári a filozofi NDR, kde existuje *Problemrat für ethische Forschung der DDR*, ustanovízen s celoštátnou pôsobnosťou. Zo starších zborníkov zasahuje zmienku *Arzt und Philosophie: Humanismus, Erkenntnis, Praxis* (Ed. F. Jung, Berlin 1961), *Mikrokosmos-Makrokosmos. Philosophie, Technik u. Medizin* (Ed. H. Lex, Rolf Löther, BD 2, Berlin 1967) a celý rad vynikajúcich monografií, ako je *Medizin in Entscheidung* (Berlin 1967) od Rolfa Löthera, výskumy teamu vydané Ernstom Lutherom a Burghardom Thalerom, *Das hypokratische Ethos* (Halle-Saale 1967), monografia Hansa Steuszloff a Ehrharda Gnoistka *Marxistisches Menschenbild und die Medizin* (Leipzig 1968) a najmä dielo Klausa Zechmeistera *Arzt und Weltanschauung* (Berlin 1972). Rozsah a úroveň tejto literatúry je takrečeno nevyhnutnou odpoveďou na filozoficko-medicínsku diskusiu v NSR, do ktorej zasahujú napr. profesori Adolf Köberle, Artur Jores, Franz Büchner, R. Siebeck, W. Bittner, neurológ J. Bodamer a najmä V. V. Weizsäcker, známy svojimi dielami *Grundfragen medizinischer Anthropologie* (1948), *Der kranke Mensch* (1951), K. Jaspers napr. štúdiou *Der Arzt im technischen Zeitalter* (Klinische Wochenschrift, 1958, Heft 2, s. 1037–1043). V literatúre NDR sa s uznaním cituje teoretik medicíny K. E. Rotschuh s jeho *Prinzipien der Medizin* (München, Berlin-West 1965).

Na diskusii o vzťahu medzi medicínou a filozofiou sa zúčastňujú všetky

hlavné filozofické smery súčasnosti, najmä marxizmus, existencializmus a novotomizmus s vplyvmi pozitivizmu, napr. u A. Joresa. Kresťansko-náboženský postoj v koncepciách západoeurópskych autorov je pritom prestúpený prvkami existencializmu a iracionalizmu, novomaltuzianizmu, novokantovstva a novopozitivizmu, pričom posledné dva smery nemajú rozhodujúci vplyv na lekárske myslenie. Od r. 1966/67 začína v protiklade k predchádzajúcemu obdobiu silnieť abstraktný „prírodovedno-matematický“ racionalizmus. V jeho duchu sa riešia vzťahy medzi futurologiou a medicínou, problémy kybernetiky a biologického riadenia. V tomto obraze možno badať jednak vplyv príkladu socialistických zdravotníckych inštitúcií a jednak vedeckého a technického vývinu. (2, s. 53—54)

V predchádzajúcom období boli úvahy mocne presiaknuté subjektivismom a iracionalizmom. Ako príklad môže poslúžiť úvaha V. c. Weizsäckera, podľa ktorej by vraj Descartes dnes nepovedal svoje „Myslím, teda som“, ale „Myslím, teda nedôverujem“. „Myslenie plodí nedôveru, nedôvera úzkosť, úzkosť zbrojenie, zbrojenie ohrozenie, ohrozenie vojnu a jedine po vojne sa začína znovu myslenie.“ (3, s. 7) V skutočnosti však myslenie značí dôsledné uplatňovanie systémového princípu, rozhodujúceho aj v medicíne, ktorý naopak vedie k racionálnej dialektike. Nedôvera je naopak jednak plodom záujmov, nezlučiteľných s dôsledným myslením, a jednak faktov, ktoré vyplývajú nie tak z myslenia, ako z jeho obmedzenia. Našou úlohou však nie teraz súborné referovanie a kritické hodnotenie smerov, ale základná analýza vzťahu medzi filozofiou a medicínou a či aspoň jej náčrt s nevyhnutnými dôsledkami pre praktické zmýšľanie lekára a zdravotníka vôbec.

I. Medicína a teoreticko-vedný problém

Vzťah filozofie a medicíny predstavuje spleť problémov, ktoré presahujú teoretickovednú oblasť tak smerom do histórie, ako aj do aktuálnej spoločenskej praxe. V hraniciach teoretickovedného problému vystupuje do popredia otázka vzťahu medzi vedami „spoločenskými“ a „prírodnými“, a tým otázka podstaty medicíny a jej miesta v sústave vied a vedeckých praxí. Už dávnejšie pritom prerazil názor, že medicína je prírodovedne orientovanou civilizačnou disciplínou, ktorej súvislosť s filozofiou nie je iba historická. Práve tento vzťah vystupuje do popredia na základe zrejmosti, že podstata liečebného procesu nespočíva iba v liečení choroby, ale v usmernení jedinca a jeho prostredia ako celku. Otázka osobnosti pacienta v mnohotvárných spoločenských súvislostiach a s vývinovou dynamikou sa tak stáva systémovou zložkou moderného medicínskeho myslenia. Jediniec je pritom súčasť svojho prostredia ako funkčného systému s mohorakými vzťahmi priamej i spätnej väzby. Bez zohľadnenia a ovládnutia týchto vzťahov nemožno vyriešiť problém zdravia. Takto sa v uplynulej polovici 20. stor. temer nebadateľne obnovila medicínska antropológia, prírodno-spoločenská teória človeka ako dialektická syntéza, typicky orientovaná vrcholnou kategóriou celistvého a vnútorne polarizovaného systému na predmet výskumu a praxe tak svojím

hladiskom, ako aj poznávacím pojmovým inštrumentom. To však znamená, že táto teória je filozofickou syntézou s celým svojím súborom interdisciplinárnych stránok.

Filozofia je v základe všeobecnou, kategoriálnou reflexiou spoločensko-individuálnej praxe ako objektu poznania a len potom teóriou dôsledne nezávislého prírodno-spoločenského bytia a svetonázorom, ktorý už vchádza priamo do životnej praxe a jej zložiek. Problémy kategórií „štruktúry“, „funkcie“, „celistvosti“, „rozpornosti“ ako formy, „obsahu“ a jeho „miery“, „existencie“ ako vzťahu, „vývinu“ skutočnosti a jej od gnozeologického subjektu existenčno-substančne nezávislých, obsahove nevyčerpatelných, svojbytné dimenzovaných konštant, obsahove i funkčne dialekticky protikladných voči premenlivej skutočnosti, voči subjektu, tvoria tak základný rámec medicínskeho, teoreticko-praktického uvažovania. V tejto oblasti sa medicínske myslenie neraz ťažko brodí bez sústavnej pomoci filozofie, ku ktorej rôzne činitele budili a budia nedôveru, usilujúc sa ju izolovať od živého prúdu vedeckého výskumu. Pod zámienu kritiky nedostatkov filozofických textov mieri sa pritom omnoho ďalej, na sám pozitívny základ filozofie, na odvrátenie záujmu o dôslednú, radikálnu pojmotvorbu, o svetonázorový dosah vedeckej kategoriológie, o prekročenie rámca formálnej indukcie smerom do analýzy objektu a jeho obsažných vzťahov, súvislostných polí a kauzálnno-energetických závislostí.

Takto ruka v ruke s obnovou filozoficko-medicínskej, interdisciplinárnej teórie človeka kráča aj primeraná zmena metodologického myslenia, ktoré nielenže neopúšťa ustálené kritériá exaktnosti, pokiaľ ich možno a treba uplatniť, ale naopak, ešte zostruje požiadavky smerom k všestrannosti a podstatnej hĺbke poznania. Do medicíny pritom prenikli nielen matematické metódy, ale navyše jej metodologické inštrumentárium sa kompletizuje aj o postupy tradičných „spoločenskovedných“ a či „duchovných“, spoločenskú prax reflektujúcich disciplín. Potom sa v medicíne neuplatňuje iba prírodovedne orientovaná, laboratórna, experimentálna, ale prakticky najširšie použiteľná deskriptívna, na pozorovaní založená psychológia, ktorej metódy slávili triumfy práve tak v dielach psychiatrov, ako boli E. Kraepelin a E. Bleuler, ako aj v dielach literátov klasického formátu H. Balzaca a F. M. Dostojevského. Práve tento metodologický prístup, založený na analýze biografie, najviac prispieva ku kultúre najširších medicínskych kádrov i vzdelancov a nachádza svoje nové uplatnenie v psychológii teoretickej vývinovej fázy vedy, ktorá pristúpila aj k riešeniu syntetických otázok osobnosti, neriešiteľných iba jedinou, akokoľvek špecializovanou a metodologicky jednostrannou disciplínou. Scientistická úzkoprsoť a myšlienkově neplodné mentorstvo, ktoré sa neďíva na celú spoločensko-historickú dimenziu procesu vedy, nepoškodzuje iba seba, ale aj celý okruh svojho vplyvu. Psychológia osoby, analyzovaná v priamom spoločenskom kontakte, vyžaduje pritom veľmi vycvičený a rýchly spôsob presného postrehu a myslenia, orientovaného základnými, dobre prepracovanými kategóriami a technikami myslenia. Platí to nielen v oblasti individuálnej, ale aj sociálnej, ktorá je zásadným kľúčom k psychike jednotlivca, či už v rovine dedičnosti, alebo v rovine psychologickéj filiácie. Tu sa potom

uplatňujú spôsoby sociologického a historického myslenia, znalosť ich metód. Toto me avedecké zdôvodnenie je systémovo nevyhnutné práve pri súčasnom používaní viacerých metód v krátkom časovom intervale, zameraných na riešenie konkrétneho objektu poznania, ako je to práve v medicínskej praxi.

Vývinový metodologický trend v medicíne sa zhoduje s vývinovými zmenami v samej oblasti prírodných vied. Najmä vplyvom vývinu vo fyzike a biológii význam klasických pozorovacích a experimentálnych metód relatívne ustúpil teoretickým metódam. Napr. kategória „neeuclidovského priestoru“, utvorená „špekulatívne“, tu nadobudla význam oprávneného východiska pre tvorbu matematicky formulovaných hypotéz, verifikovaných konzistenciou s inými podstatnými poznatkami a potvrdzovaných až dodatočne, za pomoci dlhých matematicko-logických implikačných reťazí, inštrumentálne veľmi spresneným pozorovaním a komplikovaným experimentom. V samej prírodnej vede sa tak primeraným spôsobom uplatňujú dnes metódy charakteristické a konštitutívne kedysi iba pre filozofiu. Nevyhnutne sa používajú kategórie logicky sústredené do kategórie celku, ktorá bola za čias Davida Humea vykázaná do sveta subjektivity a nemohla sa použiť pri výklade empirického objektu. Sama fyzika sa relatívne diferencuje na experimentálnu a teoretickú, ktorá sa pohybuje už v kategoriálnej metavedeckej oblasti. Znova možno hovoriť o tvoriacej sa filozoficko-vednej syntéze, a to na nepomerne vyššej úrovni než v renesančnej epoche. Teoretická črta a všestrannosť modernej vedy dosahuje pritom s úspechom, ktorý aj najschopnejšiemu odborníkovi, disponujúcemu časom a prístupom k informáciám, znemožňuje dokonalý prehľad a kontrolu vývinu vlastného odboru. Snaha o udržanie základnej kontinuity myslenia vo vedách, a tým snaha o blokovanie nežiadúcej jednostrannosti špecializácií vedie potom k úsiliu o filozofickú syntézu poznatkov tak zo stránky systémovej, ako aj metodologickej. Takáto syntéza prináša totiž v logicky priezračnej a koncentrovanej skratke jednak obraz sveta, dosiahnutý vedami, jednak obraz metodologického postupu poznania, a tak objasňuje základnú a všeobecnú súvislosť vied. Centrálnu pozíciu v tejto súvislosti má teória kategórií, kategoriológia, teória najvšeobecnejších pojmov, ktorú nemožno úspešne zavŕšiť ani myšlienkovou metódou (Denkmethode) „semiotickou“, zameranou predovšetkým na „zmysel“ znakov, ani „fenomenologickou“ metódou, orientovanou predovšetkým na možné „významy“ pojmov a propozícií v zmysle Fregeho rozlíšenia medzi „zmyslom“ (Sinn) a „významom“ (Bedeutung). (4, s. 25—50; 5, s. 27—36) Naopak, skôr možno vychádzať z podnetov „teórie predmetu“ Alexia Meinonga, rozšírenej Meinongom o teóriu chápania existujúceho predmetu. (6) Potom analýzou vnútorných a vonkajších vzťahov predmetu možno dospieť k zákonitej jednote logických zákonov a dialektickej celistvosti predmetu. Zákonitosť je vždy z tohto hľadiska konštantná spoludanosť určitých faktov na základe ich podstatnej, vnútornej súvislosti, ktorá je základom celistvosti relatívne diferencovaného objektu, a tak jednotou logického významu a dialektickej formy objektu. „Štruktúra“ ako súvzťažnosť vzťahov, „funkcia“ ako celistvosť vzájomného pôsobenia relačných komponentov vzťahujú sa pritom v základnej rovine poznania na objekt, neoddeliteľný od obsahu, kladeného ako zrušenie niektorej

neskutočnosti objektu, ako existencia-vzťah. Bezobsažná „existencia“ je práve „neexistencia“, „nevzťah“, práve tak ako je „neexistenciou“ aj existencia bez diachronickej rozmernosti, bez „trvania“, bez „času“. Podobne ako diachronický rozmer, aj synchronický rozmer „existencie“ predmetu je tu predmetno-logickou nevyhnutnosťou, lebo obsah predmetu sa bez neho nevyhnutne redukuje na bezobsažný vzťah, čím sa „existencia“ objektu mení na svoj zápor. Diachronický a synchronický rozmer existencie ako existencie obsažnej, predmetnej však značí diferencovanosť momentov trvania pri ich nevyhnutnej vnútornej súvislosti, teda trvanie charakteristické kontinuitou i mierou, a súčasne tak isto diferencovanosť synchronicky daných elementov predmetu pri ich vnútornej existenčnej súvislosti. Bez tejto súvislosti synchronických komponentov sama synchronická dimenzia by sa zmenila na svoj zápor, podobne ako je to v prípade diachronickej dimenzie, a predmet by bol logicky nemožný, nemysliteľný. Táto synchronická súvislosť je v základe existenčnou celistvosťou bytia ako konštantného základu relativno-kontingentnej empirickej skutočnosti a jej zmien, základu, na ktorý sa — v jeho fyzikálnej podobe — vzťahuje zákon zachovania a premeny masy a energie. Sám ten o zákon predpokladá nemožnosť vzniku podmienok svojho zrušenia a vyjadruje dialektiku stálosti a zmeny, zmeny v hraniciach nezrušiteľnosti všeobecného bytia. Cez logiku intuitívne chápaného, existujúceho predmetu, ktorá je obsiahnutá v subjektívnej stránke našej zmyslovo-materiálnej praxe, možno zákonite dospieť k dialektickej noogenéze najvšeobecnejších relačno-obsahových a relačno-formálnych kategórií súčasnej vedy. V týchto kategóriách sa zjednocuje logika, dialektika, teória poznania i bytia, takže vzniká kategoriálna jednota všetkých vied a vedeckých praxí. Z týchto kategórií ako z presupných staníc možno dospieť k zásadnému porozumeniu poznatkov všetkých vied. Práve tieto kategórie, akoby destilované vo vlastnom vývine vied, znemožňujú v lekárskom myslení sveta úsilie prinavrátiť toto myslenie do ideového sveta starobylých tradícií. Rušiť účinok týchto kategórií možno len nejakou formou odvracania pozornosti od ich svelonázorového významu a od iniciatívneho záujmu o ich vývin, a to prípadne aj psychologickými prostriedkami ideového boja, ktorý však viac oslepuje svojich nositeľov, ako ich obete. Nedôvera k týmto kategóriám je nedôvera k filozofii, k samej podstate rozumu, ktorá charakterizuje úpadkové a zaostalé kultúrno-civilizačné skupiny. Vyjasňovanie týchto kategórií je naproti tomu cesta, ako spojiť myslenie špeciálnej vedy s myslenním celej vedy tak zo stránky obsahovej, ako aj metodologickej. Filozofické vzdelanie odborníka a najmä lekára, ktorého veda je temer encyklopedickým systémom vied a praxí, vedie k spájaniu poznatkov rôzneho pôvodu do celkov a k úsiliu o všestranné, vývojove významné informácie. Filozofická kultúra vedca a vedeckého praktika takto ruší výstrelky špecializačnej jednotlivosti, ktorá má práve v medicíne v niektorých prípadoch najhoršie praktické dôsledky. Filozofická kultúra však nepozostáva iba z poučiek, ale predovšetkým zo schopností osobnosti zameranej na úplnú nadvädu ľudskej podstaty na seba a v prostredí, a tak často aj zo série konfliktov podmienených antagonizmami pováh a stupňov zrelosti spôsobilosti pojmov tvorby. Preto pokles úrovne výcviku abstraktného myslenia vo výuke a výchove veľmi škodlivo zasahuje

neskorší vývin filozofického myslenia na fakultách a napokon aj vzťah medzi filozofiou a špeciálnymi vedami.

II. Historicko-genetické súvislosti

Súvislosť medzi filozofiou a medicínou sa jasne črtá najmä v historickom aspekte problému, a to najmä so zreteľom na dejiny medicínskych problémov, rozhodnosť ich stavania, formovanie riešenia a jeho metódy. Sám vznik vedeckej medicíny je spätý s filozofiou a je typický pre spätnoväzbový spôsob vzniku špeciálnych vied vôbec, pričom sama filozofia vznikla vývinom spoločenskej praxe, jej subjektívnej stránky. Ak subjektívna stránka praxe, najmä myslenie, vyzrela natoľko, že sa sama prax stala bezprostredným predmetom poznávania, formulovaného v presnejších a odôvodňovaných výpovediach, bolo možné objaviť abstraktnú formu teoretického poznávania a jej nenázorné pojmové elementy, organizované okolo systému základných kategórií. Aj keď tieto kategórie, najmä kategória „celku“, „príčiny“, „podstaty“, neboli na začiatku vyjasnené, jednako ich uvedomelá skutočnosť stačila na vznik metódy a celkového plánu teoretického poznania, ktorý sa zvyrazňoval v prvých pokusoch o systém filozofie, začleňujúci do seba špeciálne vedecké úsilie v rámci filozofie prírody. Takto vznikla v starovekom Grécku aj vedecká medicína najmä pôsobením lekára Hippokrata z Kosu (460—377), Platónovho súčasníka, či presnejšie jeho školy. (Najznámejšie diela: *Prognostikon*, *Aphorizmy*, *O diete*, *O epidemických chorobách*, *O vzduchu*, *vode a pôde*. Vydanie diel: E. Littré, 10 zv., 1839—1861, R. Ruchs, č. zv., 1895—1908; Capelle, W. *Hippokrates. Fünf auserlesene Schriften*. Zürich 1955). Išlo tu o uvedomelú synézu filozofickej metódy pojmovotvorby a liečiteľskej praxe, liečiteľského „umenia“ predchádzajúcich období. Hippokrates vyslovil známy výrok „iatros philosophos isotheos“, lekár-filozof sa podobá božstvu. Pravda, Hippokrates používa termín „božstva“ v starogréckom antropomorfno-panteizujúcom zmysle. Účasť na filozofii značila potom účasť na duchu, ktorý spájal starogrécky pantheon a ktorý značil poznanie účinkov z príčin a zákonov. Termín filozofia znamenal tu „teoretické poznanie“, „vedu“. Hippokrates z Kosu, zvaný aj „Veľký“, bol intímne ovplyvnený jednako tradíciou liečiteľstva, lebo bol synom lekára, a jednako starogréckou filozofiou prírody, pytagorejcami, Platónom a Demokritom, ako aj starogréckym nábožensko-etickým hnutím eleuzínskych mystérií, ktoré hlásali aj čistotu vzťahu medzi mužom a ženou, ich morálnu rovnosť vo vzájomnom zväzku. Táto idea rovnosti sa zovšeobecnene objavuje aj v Hippokratovej lekárskej prísaha, a to rozšírená aj na vzťah k otrokom. Vedecká medicína prevzala od Platóna direktívu „Bez pozorovania prírody niet medicíny“, od pytagorejcov ideu merania, od Demokrita, ktorý už rozlišoval prvé a druhotné kvality vnímaných vecí, zásadu, že treba pestovať viac myslenie ako vedomosti. Nebohybný bol aj vplyv Herakleita z Efezu, najvýraznejšieho starogréckeho dialektika. Od neho pochádza idea jednotnej podstaty protikladných javov, ktoré sú iba rôznym sformovaním toho istého, takže zdravie môže prejsť do choroby a choroba do zdravia, ak sa na-

skytnú primerané príčiny. Od Herakleita pochádza aj idea „zákona“, „logosu“, ktorý riadi vzájomný prechod protikladov. Táto skvelá a plodná idea, založená na idei jednotnej podstaty, našla plné využitie najmä v chémii a v jej farmakologickom uplatnení, a nezriedka prekvapuje ešte aj dnes, napr. pravdou, že „chlieb“ a „pôda“, premiešaná hnojivom, obsahuje jednu a tú istú podstatu v rôznej organizácii, a preto aj rôzne funkčné vlastnosti v zmysle starého princípu „forma dat esse rei“. Filozofia tak poskytla medicíne ideu nenázorného a všeobecného „pojmu“, ktorým sa myšlienkovite postihuje práve jednotná, zmyslovo nevnímateľná podstata protikladných foriem. Tak potom vzniká idea vedy ako zákonitého, metodologicky a heuristicky dynamického systému pojmov, pojmového „odrazu“ podstaty skutočnosti vo vedomí, reflexie predmetnej skutočnosti. Takto vzniká Hippokratov plán, podľa ktorého treba „filozofiu viesť do medicíny a medicínu do filozofie“. (7, s. 14)

Na začiatku bol teda „čin“, „praxis“ a „najmä jej umenia“, remeslá „artes“. Ich priamym predmetom boli zmyslovo vnímateľné predmety, zmyslová stránka praxe, osoby a veci. Ďalším krokom bolo gnozeologické spredmetnenie subjektívnej stránky praxe utvorením sústavy základných kategórií, a tým toho, čo bolo možno neskôr nazvať „philosophia prima“. Spätnou väzbou na „artes“ a najmä ich „predmety“ vzniká potom jednak „svetonázor“ ako praktický vzťah, postoj k bytiu ako celku, jednak „filozofia prírody“ s teóriou bytia, ontológiou, a taktiež základy špeciálnych vied. Samo gnozeologické spredmetnenie praxe malo pritom dve hľadiská, a to hľadisko na prax ako funkčnú vlastnosť subjektu a ako na proces, ktorý prebieha účelne podľa určitých poznateľných pravidiel. Hippokratova iniciatíva bola potom článkom vo vývoji racionalizačného vývinu ľudskej praxe a všestranného vývinu ľudskej podstaty. Ako článok vývinu osvedčila životaschopnosť a v podobe vedeckej medicíny trvá viac než dve tisícročia.

Obsah i forma vedeckej medicíny sa v priebehu troch tisícročí menila, celkove zdokonaľovala, rozširovala i prehľbovala, aj keď niekedy predbežne stagnovala a upadala. Obnova bádateľského ducha nastala najmä v prvých storočiach nášho tisícročia, v epoche renesančného humanizmu, a prudko prebieha aj dnes v podobe vedeckej revolúcie dvadsiateho storočia napriek paradoxom, aké sa zjavujú najmä v obdobiach zvýšeného vývinového náporu. A ako v období renesančného humanizmu, aj dnes je vývin modernej vedy neoddeliteľný od vývinu filozoficko-kategoriálneho myslenia, aj keď toto myslenie neprebíha vždy iba pod záhlavím filozofie. Tak napr. aj v epoche renesančného humanizmu Kopernikovo dielo, hoci patrí systémovo do astronómie, malo historicky rozhodujúci význam pre formovanie svetonázoru, a teda rozhodujúci význam pre jednu z podstatných funkcií filozofie. Vskutku vzniklo a bolo sformované v ideovom smere, ktorého predstaviteľom bol Mikuláš Kuzánsky, propagátor heliocentrizmu a používania matematiky vo vedách. Kopernik, synovec biskupa Lukáša Vatzelroda, priateľ profesora Joachima Rhetika z Halle a Andreja Ossiandera, vydavateľa Kopernikovho diela v Norimberku, bol nielen doktorom práv a astronómom, ale aj praktizujúcim lekárom. Niektoré jeho predpisy sa aj zachovali. (8, s. 12—15) V jeho myslení filozofia a veda tvorili plodnú jednotu, práve tak

ako na začiatku dejín filozofie, aj keď na vyššej vývinovej úrovni. Z tejto číno-rodnej filozoficko-vedeckej pôdy vyrástol potom Johannes Keppler, vlastný zakladateľ nomo.etickej, zákony formujúcej vedy, ako aj Galileo Galilei, ktorý už systematicky používal myšlienkový experiment, metódu podstatne dôležitú aj pre filozoficko-systémovú analýzu. K nim sa radí Wiliam Harvey, objaviteľ veľkého krvného obehu, až neuveriteľne znevažovaný súčasníkmi a podporovaný medzinárodnou autoritou R. Descarta, a Miguel Servet, objaviteľ malého krvného obehu, upálený v Ženeve 27. októbra 1553 pre odmietnutie cirkevnej náuky o Trojici. (9) V renesančno-humanistickej duchovnej klíme vzniklo aj dielo „otca modernej medicíny“ T. B. Paracelsa s jeho revolucionizujúcim názorom, že rozdiel medzi jedom a liekom spočíva často v čírejšej kvantite dávky. Dialektická myšlienka o zmene funkčnej kvality na základe zmeny kvantitativnej tvorila tu stránku renesančno-humanistického systémového myslenia, ovládaného hladiskom na predmetné bytie ako „unitas multiplex“ a či „coincidentia oppositorum“.

Je nevyvráteným historickým faktom, že filozofia, t. j. filozofia neprotirečiaci svojmu pomenovaniu, často anticipovala základné poznatky modernej vedy, dosiahnuté formálnou indukciou, a to v dôsledku analytického skúmania svojho predmetu ako celistvého, vnútorne polarizovaného, funkčno-substanciálneho systému. V renesančno-humanistickej epoche Mikuláš Kuzánsky, dominantná postava svojej doby, oslavovaná niekedy ako Kolumbus nových duchovných obzorov, okrem filozofického zdôvodnenia heliocentizmu — hľadaného inak 1800 rokov pred Kopernikom Aristarchom zo Samosu — a nevyhnutnosti používať matematiku vo vedách, zdôvodňoval aj používanie experimentu v medicíne. Na Mikuláša Kuzánskeho, obľúbeného autora L. von Bertalanffyho, nadviazal prvý René Descartes, Marxom a Engelsom jedinečne ocenený dialektický metodológ pojmového poznania ako celku (t. j. celej vedy, vedy a filozofie) a zakladateľ neurofyziológie svojím presne formulovaným objavom podmieneného i nepodmieneného reflexu, ako mu túto zásluhu priamo demonštratívne priznával I. P. Pavlov. Descartes nebol iba filozof a matematik, dôstojník a cestovateľ, analytik dialektiky celku a časti, ako sa naňho odvoláva por.royalská logika, ale aj lekár, člen vládnej komisie lekárov a autor prvého súdnoznaleckého posudku, na základe ktorého exkulpovali roľníka, ktorý sa dopustil vraždy. Tá istá dialektika celku a časti, poriadku a miery, bytia ako neomedzene dimenzovanej spojenej veličiny, domýšľaná v rámci jeho „univerzálnej matézy“ až k hraniciam dobových možností, viedla ho práve tak ku formulácii koncepcie reflexného oblúka, ako aj základných pojmov modernej teórie relativity a k prvej forme zákona zachovania a premeny hmotnosti a energie, k princípu stálej miery pohybu vo vesmíre. V tomto objave základnej axiomy vedy sa už uplatňuje antischolastické poňatie substancie, založené na pojme relatívnej existenčnej nezávislosti čiastočných substancií a absolútnej samopríčinnej nezávislosti celkovej substancie, celistvého systému prírody, určenej súvislosťou konečnou a nekonečnou, obsahovo a funkčne prekračujúcej ľudský subjekt v nej obsiahnutý. Znak „súvislosti“ a „nezávislosti“, tohto poňatia substancie, implikuje potom aj nezávislosť predmetného bytia od vzniku a zániku skutočnosti ľudského „myslenia“ a či „vedomia“, ako sa neskôr

začalo hovoriť. Pre veriach v Descartov absolútny dualizmus je potom prekvapením Descartovo odmietnutie tohto dualizmu v listoch princeznej Alžbete, ktoré ukazujú na Benedikta Spinozu ako na najprimeranejšieho pokračovateľa v uvažovaní o bytí a na Leibniza ako pokračovateľa v úsilí o „univerzálny jazyk“. V tomto úsilí o „univerzálny jazyk“, snažiaci sa využiť jazyk algebry, Descartom dotvorený do modernej podoby, je jedna z inšpirácií kybernetiky. Dialektika celku a časti s presným vymedzením, že celok je viac ako aritmetický súčet častí, napriek mechanistickému zjednodušeniu v diele lekára La Mettrieho a vôbec v mechanisticko-materialistickej vetve epigónskeho (t. j. necelkom „descartovského“) „kartezianizmu“, viedla k štúdiu človeka ako „stroja“ (ktorý je len špeciálnym prípadom „systému“) a založila podstatný pokrok modernej medicíny. (10, s. 9)

Systémová a genetická súvislosť filozofie a medicíny je zaujímavo zdôraznená práve faktom, že dvaja filozofi, zaujímajúci v dejinách filozofie akoby východiskové postavenie pre ďalší vývin, Aristoteles a Descartes boli lekári. Aristoteles, žiak idealistického klasika dialektiky Platóna, vo viacerých smeroch spresňuje tento spôsob myslenia (14), hoci logické nevyjasnenie súvislosti medzi „materiou“ a „formou“ ako protikladmi a krajne zvečinený protiklad medzi „materiou“ ako pasívnou možnosťou a formou ako aktívnym princípom umožnilo neskorší scholastický výklad a či výklady podporené jednostranným rozvinutím klasifikačného zovšeobecnenia a subsumpčného myslenia sylogistiky. Niekoľko soročích tréningu v Aristotelovej škole bolo však dobrou predohrou na vyjavenie vnútorných rozporov, čo sa sformulovalo do podoby Descartovho pochybovania, ktorému spočiatku odolalo jediné „Cogito“. O jeho význame R. Heiss hovorí, že otvorilo novú cestu v duchovných dejinách Európy, oslobodenie od pápeža a cirkvi. „Ani on sám, ani jeho súčasníci nevedeli o skutočnej sile tejto vety. Bola to veta, ktorá postavila kultúru myslenia ako základnú úlohu novodobej civilizácie. Z tejto pôdy potom vyrastá aj názor J. F. Herbarta, že logika je morálkou myslenia.“ (11, s. 107)

Aký je význam myslenia pre medicínu, schopného predbehnúť panujúcu mienku o celé tisícročia, svedčí Marcus Terentius Varro (116—27 pred n. l.), všestranný rímsky učenec a zakladateľ verejných knižníc v Ríme, ktorý v spise *Rerum rusticarum* napísal: „...crescunt animalia quaedam minuta, quae non possunt oculi consequi, et per aera intus in corpus ... perveniunt atque efficiunt difficiles morbos“. (11, s. 97) Avšak až o 1900 rokov po Varrovej smrti, smrti hrdinu-vedca, ktorá nastala za výbuchu Vezuvu a pri zániku Herkulanea a Pompejí, sa začal skutočný výskum problému. No ešte r. 1846 Ignác Semmelweis sa stáva mučeníkom vedeckého poznania. V tomto prípade pôsobia aj záujmy hľadajúce na myšlienkovú kultúru s nedôverou, strachom. Preto je napr. v buržoáznom prostredí ťažký aj zápas descartovskej tradície a to, aby ukázala svoju pravú, dialektické myslenie posilňujúcu podobu. Proti znehodnoteniu účinnosti diela je pri tom temer ničím Descartova smrť na zápal pľúc, bezprostredne privedený nákazou pri liečení priateľa.

Je historicky pochopiteľné, že prafilozofická metaveda, myslenie v základných gnozeologických pojmoch „celku“, „systému“, „príčiny“, „zákona“, „pod-

staty" (essentia), „substancie“, ktoré sa realizovalo aj bez príslušnej terminológie, na svojom začiatku utvorilo spolu s ostatnými praktickými znalosťami mediálny pracovný odbor. Filozof tohto „všeooboru“ bol potom polyhistor viacmenej orientovaný niektorým smerom. Neskôr nastala diferenciácia tohto výskumného praooboru na špeciálne odbory-vedy. Avšak napriek tejto diferenciácii odborov ostala a ostáva nezrušenou a nezrušiteľnou pojmová súvislosť všetkých vied, ponímaných ako systémy problémov, hypotéz, teórií, metód a metodík. Táto súvislosť je práve jednota vied prostredníctvom základných kategórií, súvislosť s metavedou, základnou filozofiou dialektickej povahy. Niet totiž nijakého dôvodu, aby sa prafilozofická metaveda považovala za niečo iného než základ samej filozofie. Takto potom geneticko-historická súvislosť filozofie a medicíny má svoj základ v systémovej súvislosti. Odstrániť z vied sám základ filozofie by značilo odstrániť z vied ich princíp a zmeniť vedy na číre praktiky. Jediné, čo potom môžu urobiť moderní sofisti, je dávať starým veciam nové mená a odvracať pozornosť od ujasnenia si svetonázorového významu týchto kategórií napr. jednostranným zdôrazňovaním formálnej stránky pojmotvorby.

Prirodzene, aj sama prafilozofia, metaveda vystupujúca aj dnes pod menami „filozofia vedy“ a „teória vedy“ (pokiaľ sa snaží vystihnúť princíp „vzťahovania sa“ pojmove kvalifikovaného vedomia na predmetné bytie, určené vzájomne sa relativizujúcimi charakteristikami „pretržitosti“ a vnútornej „nepretržitosti“, súvislosti), prekonáva vývin spolu s ostatnou vedou a subjektívnou stránkou spoločenskej praxe. Toto „vzťahovanie sa“ musí na jednej strane zadostučiniť logike terminologického „pojmu“ (Fregeho „Begriffswort“) a na druhej strane vnútornej polárnosti, protikladnej určenosti („protirečivosti“, „rozpornosti“) predmetného bytia ako vnútorného, obsažného, dialekticko-substanciálneho súvisu relatívne diskretných komponentov, teda súčastí a častí-stránok. Musí mať teda aj charakter logiky „významu“ ako stránky jednoty logiky, dialektiky a teórie poznania. Práve epistemologické formulovanie tejto logiky predmetného „významu“ („Bedeutungs-logik“) tvorí jednu z úloh dialektickej logiky v racionálnom poňatí a projekte Karola Marxa, ponímajúceho predmetné bytie ako vnútorne celistvý a polarizovaný systém, ktorý sa v hraniciach rámcových zákonitostí nachádza v neprestajnej vývinovej zmene. Vývin tejto logiky je potom v podstate vývinom dialektickej kategoriológie ako základnej filozoficko-vednej disciplíny.

V tomto vývine nepôsobí však len čistá logika a záujem o pravdu, ale aj rôzne schopnosti, záujmy a hodnotové orientácie, nesené zotrvačnosťou tradície a naliehavosťou citu, takže vzniká tendencia kolísať z extrému do extrému. Tu už nevlplyva iba determinant pozitívnej „príčiny“, ale aj negatívneho „nedostatku“, „chýbania“ síl, koncepcnej medzerovitosti, takže potom vznikali aj prehnané snahy natoľko osamostatniť špeciálne vedy od filozofie, aby nepotrebovali základné gnozeologické kategórie. Úsilie o „odfilozofičenie“ vedy, jej „odideologizovanie“ a či „odmetafyzikčenie“ prestrelovalo potom v zameraní proti tým pojmom, ktoré v zmysle G. Hegla možno nazvať „gehaltvolle Formen“, obsažné formy poznania, vzťahujúce sa na „obsažné vzťahy“, akými sú napr. kauzálne vzťahy s obsahom energie a vzťahy súvislostné, dané napr. ako polia síl. Kate-

gória príčiny chápaná jednostranne, lineárne, mechanisticky sa často chápala ako jedine možné poňatie. Ako nevyhovujúca pre výklad podstatnejších faktov sa kládla do prílišného protikladu s pojmom „faktor“, „determinant“, nepochybne oprávneného pri členení na determinanty kauzálne (včítane s cyklicko-dialektickou formou) a nekauzálne, nevyhnutné a prídavné, nevyhnutné a pritom nepostačujúce, a faktory určujúce, hlavné. Sofistika vznikajúca stratou orientácie myslenia objektom poznávania mala tu dôležitú úlohu, pričom sa hralo s ambivalenciou termínov. „Metafyzika“ napr. je termín označujúci myslenie, ktoré absolutizuje vzťah pretržitosti, ale aj filozofiu ako teóriu bytia, prekračujúceho obsahovo i funkčne premenlivú, kontingentnú „skutočnosť“, t. j. ten súbor predmetov poznania, ktoré vznikajú a zanikajú formou, ale nie svojím všeobecným a konštantným princípom. Takýto princíp môže byť poňatý „metafyzický“, t. j. prílišne „rozčlenený“, absolútno-pluralisticky, v zmysle „logického atomizmu“, alebo dialekticky v zmysle nezávislosti od zmien vzniku a zániku v rovine „skutočnosti“ (do ktorej patrí aj ľudské vedomie), a teda aj v zmysle nezávislosti od relatívnej náhodnosti vedomia a premenlivosti empirických javov, a tak v zmysle existenčnej jednoty podstaty skutočnosti a neobmedzenej členitosti tejto jednoty. Snaha o dogmatické vyjadrenie nedostatku kritickej istoty, založenej v samej dialektickej koncepcii pojmu substancie, istoty o existencii nezávislého, poznaním anevyčerateľného predmetného bytia, viedla potom k zužovaniu pojmu substancie na jej nesprávnu, neplatnú „metafyzickú“ koncepciu. Išlo vlastne o dogmatizovanie skepticizmu v otázke možnosti poznania, že v určitosťou existuje a či neexistuje predmetné bytie tak, ako sa javí nezávislým. Toto dogmatizovanie malo formu vyhlásenia takéhoto problému za neriešiteľný a v tom zmysle za „nezmyselný“ a snahy o konceptuálne vystihnúť súvisu a relatívnej protikladnosti medzi vedomím a predmetným bytím za principiálne bezvýslednú.

Hlavným nositeľom takéhoto stanoviska sú dnes novopizitivistické smery logiky, metodológie a filozofie. Pravda, odporcom racionálne dialektického riešenia je aj teológia v jej metafyzickej i „dialektickej“ forme, ktorá v protiklade k tradičnej metafyzickej teológii kladie druhý variant, a to v princípe nihilistický. Nihilizmus v ontologickom zmysle je teológiou „naopak“, ktorá formálnu logiku „totožnosti“ nahrádza logikou „paradoxu“ a mechanistický determinizmus zolovského naturalizmu absolutizovanou „tvorivosťou“ a či „slobodou“ existencialistického indeterminizmu s principiálnym zanedbávaním systémového myslenia, ktoré je však charakteristické pre adekvátne lekárske myslenie. (12)

Všetko toto úsilie predstavuje však skotomizáciu logického vedomia a zakladá sa na nedostatočne prenikavej logickej pojmotvorbe, na nevlastnení metódy logickej konštitúcie kategórie objektu ako celku relatívne členitého a obsažne súvislého, ktorý sa potom musí chápať ako funkčný systém s vytváraním funkčnej celistvosti na základe vzájomného pôsobenia komponentov už existujúceho objektu. Táto základná existencia objektu, podmienka pre funkčnú totalitu, je sama osebe obsažne súvislá a sama osebe dimenzovaná, pričom práve táto základná a obsažná súvislosť existencií komponentov je rozhodujúca pre dialektickú koncepciu substancie, a tým aj pre dialektickú určitost' nezávislej existencie pred-

metného bytia. Práve tejto súvislosti sa týka prenikavé Leninovo vyjadrenie: „Ak sa všetko vyvíja, neplatí to aj na najvšeobecnejšie pojmy a kategórie myslenia? Ak nie, tak myslenie nesúvisí s bytím. Ak áno, potom jestvuje dialektika pojmov a dialektika poznania, ktorá má objektívny význam.“ (13, s. 253)

Komponent súvislosti entít a stránok relatívne navzájom odčlenených a netotožných je rozhodujúci pre kategóriu objektu ako celku, pričom vlas.ná forma celku je podstatná, vnútorná súvislosť relatívne nesúvislého, dialektický „rozpor“, „Widerspruchsvolle Einheit“. Pre iracionalistickú nedôslednosť, polovičatosť a antilogický defaitizmus je charakteristické zanedbávanie vyjasnenia vzťahu medzi logickým, *formálne* neprotirečivým myslením v propozíciách a *predmetným* dialektickým „rozporom“ či „protirečením“. Toto „protirečenie“ znamená na rozdiel od logického protirečenia *vnútornú polaritu objektu*, nevylučujúcu rámcovo-zákonitú platnosť formálne konzistentného logického „hovorenia, vzťahu, účeho sa na predmet“. Preto napr. aj keď psychológia obdobia vedeckotechnickej revolúcie prebojovala kategóriu celku, jednako vzniklo úsilie buď ponechať túto kategóriu bez logického konštituovania, bez jednoty s logikou, alebo ju zmeniť na formálnu súvzťažnosť vzťahov, na kategóriu štruktúry, pre ktorú obsah by bol iba komponentom štruktúry, a nie nakoniec vlastným základom štruktúry pôsobením sebaпричинnej energie ako podstatnej pre obsah. Tak potom vzniká absolutizácia formálnych konštánt bez možnosti logického pochopenia kategórie zmeny, ktorú naopak funkcionalizmus preceňuje až do nepochopenia konštánt, a to nielen formálnych, ale aj obsahových, špeciálnych i všeobecných, rozhodujúcich pre pojem dialektickej substancie. Redukcionizmus predmetného bytia na empirickú skutočnosť je charakterizovaný odporom k logickému formulovaniu hlbinskej dimenzie vnútornej súvislosti častí objektu ako celku. Tento redukcionizmus je v rozpore s kritickou určitosťou nezávislej fyzikálnej reality, hmotnosti a energie, a veda ho odmietla praxou i metodologickým myslením. Proti pozitivizmu, ktorý bol hlavným nositeľom snáh o logický „purizmus“ vedy, o odstránenie filozofických kategórií z vedy, vyjadril sa s rozhodnosťou A. Einstein i M. Planck. Aj v zmysle L. de Broglieho moderné fyzikálne poňatie reality je pojem obsažného celku, ktorého dynamika robí z neho funkčný systém. Má potom filozoficko-logické dôsledky, ktoré značia historický škrt cez puristické snahy vylučovania filozofie z vedy. Teoretické štúdium vedy s renesanciou dialektických kategórií je preto nezlučiteľné so subjektívnoidealistickým redukcionizmom akéhokoľvek druhu a s obmedzovaním pojmotvorby. Rozdiel medzi „subjektívnym“ a „objektívnym“ sa vyladil práve tým, že pôvodne „subjektívne“ kategórie sa nezávislým spôsobom vyvodili aj z „objektívneho“ sveta, alebo inakšie, kategória dialektického celku, aj pri všetkých relatívnych rozdieloch zdôrazňovaná renesančnou filozofiou, Descartom, port-royalskou logikou, Heglom a Marxom (napr. v známej koncepcii, že eskadrona jazdy je viac než úhrn jazdcov), bola opätovne vedou znovu objavená ako základná vysvetľovacia kategória spoločenských i prírodných vied. Kategórie dialektického celku a s ním spojené kategórie relačných štruktúr, funkčných systémov a nezávislo-predmetného bytia ako dialektického protikladu voči subjektu poznania sa sľavajú jednotou všetkej vedy. Vyjasnil sa princíp

špecifiky funkčných vlastností systémov rôznych kategórií, a tým špeciálnosť ducha ako ľudskej funkčnej vlastnosti. Znovu sa obnovila kategoriálna syntéza filozofie a vedy: treba len, aby sa všeobecná kultúra odborného myslenia prispôbila tomuto výdobytku, ktorý určuje subjektívizmus ako obmedzenie subjektivity v jej pojmovom postihovaní predmetného bytia, a tým vo vytváraní pravdivých propozícií o nevnímateľných podstatách javov. Umenie diagnózy závisí predovšetkým od praktického umenia pochopiť uvažovaním v zmyslovej intuícii obyčajne neprezenované podstaty príznaku.

LITERATÚRA

1. STEUSZLOFF, H. — GNIOSTKO, E.: *Marxistisches Menschenbild und Medizin*. Leipzig 1963.
2. ZECHMEISTER, K.: *Arzt und Weltanschauung*. Akademie — Verlag, Berlin 1972.
3. *Grundfragen medizinischer Anthropologie*. Tübingen 1948.
4. FREGE, N.: *Über Sinn und Bedeutung*. Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik. 1892.
5. FREGE, N.: *Schriften zur Logik*. Akademie-Verlag, Berlin 1973.
6. MEINONG, A.: *Über Annahmen*. Berlin 1902. *Untersuchungen zur Gegenstandstheorie*, Berlin 1904. *Über die Stellung der Gegenstandstheorie im System der Wissenschaften*, Berlin 1907.
7. NEUGERATH, C.: *Von der geistigen Wurzel der Medizin*. Karl Albert, Freiburg im Breisgau 1947.
8. SLIVINSKY, M.: *Kopernik-vrač. Zdorovje mira*, sept. 1973.
9. SINGER, H. E.: W. Harweys Stellung in der europäischen Geistesgeschichte. In *Arch. für Kulturgeschichte*, 19, zoš. 1, 1928.
10. HELLPAACH, W.: *Vortrag von der Laudestagung der Ärzte des Roten Kreuzes zu Heidelberg am 9. März 1947*. Stuttgart 1948.
11. HEISS, R.: *Der Gang des Geistes*. Citované podľa KNEUCKER, A. W.: *Das Denken in der Heilkunde*. Dustri Verlag, Berlin 1958.
12. WÜLLENWEBER, G.: *Ärztliches Denken am Krankenbett. Časť Denken in Systemen*. Georg Thieme Verlag, Stuttgart 1947.
13. LENIN V. I.: *Spisy*, 38. Bratislava 1961.
14. DŽOCHADZE, D.: *Dialektika Aristotela*. Moskva 1971.

ФИЛОСОФИЯ И МЕДИЦИНА

Юрай Цигер

Философия и медицина едины в том, что естественнонаучная мысль не способна постичь человека в целостной индивидуально-общественной действительности и не может поэтому вести к полному диагнозу, терапии и превенции. Развитие наук, в которых вновь на более высоком уровне применяется категория целостности, имплицитованная понятием диалектического «противоречия» (*Widerspruchvolle Einheit*), приводит к теории человека, акцентирующей медицинский аспект, которая уже является междисциплинарно-философской дисциплиной. Сущностью философии является теория категорий, которые составляют одновременно теоретический принцип всех наук, составляя ее универсальное содержательное и методологическое единство. В эпоху перехода наук из экспериментальной стадии в теоретическую это означает интеграцию наук прежде всего с философской категориологией

с неизбежным последствием для самой медицины. При этом логика научного мышления не является чисто формальной, но содержательно-предметной, „Bedeutungslogik“ или, говоря более конкретно, „Gegenstandslogik“, которая в основной философской направленности на общественную практику и в последовательно рациональной форме является диалектическим мышлением. Поэтому философия как принцип научного мышления и познания с самого начала своего возникновения тяготела к диалектическому мышлению, медицина же, возникшая вследствие соединения лечебной практики и философского образования понятий, изначально применяла категорию целого и посредством этики гиппократовской присяги уже по своей профессиональной сущности была связана с философией.

PHILOSOPHIE UND MEDIZIN

Juraj Ciger

Philosophie und Medizin vereinen sich jener Tatsache, dass das naturwissenschaftliche Denken nicht befähigt ist, den Menschen in seiner gesamten individuell-gesellschaftlichen Wirklichkeit aufzufassen und darum zu keiner vollkommenen Diagnose, Therapie und Prävention führen kann. Die Entwicklung der Wissenschaften, in der sich von neuem auf höherer Ebene die Kategorie der Gesamtheit, impliziert durch den Begriff der dialektischen, widerspruchsvollen Einheit bewährt, führt zu einer medizinisch durchdachten Theorie vom Menschen, die bereits eine interdisziplinäre philosophische Disziplin ist. Das Wesen der Philosophie bildet die Theorie von den Kategorien, die zugleich das theoretische Prinzip aller Wissenschaften und ihre universelle inhaltliche und methodologische Einheit bilden. In der Übergangsepoche der Wissenschaften vom experimentellen zum theoretischen Stadium bedeutet es eine Integration der Wissenschaften besonders mit philosophischer Kategoriologie mit notwendigen Folgen für die Medizin selbst. Dabei ist die Logik des wissenschaftlichen Denkens nicht rein formal, sondern inhaltlich-gegenständlich, Bedeutungslogik oder konkreter, Gegenstandslogik, die in der philosophischen Grundausrichtung auf die gesellschaftliche Praxis in konsequent rationaler Durchführung dialektisches Denken ist. Die Philosophie als Prinzip des wissenschaftlichen Denkens gravitierte von Anbeginn ihrer Entstehung zum dialektischen Denken und die Medizin, entstanden durch Verknüpfung der Heilkunst mit philosophischer Begriffsbildung, verwendete von Anfang an die Kategorie des Ganzen und blieb durch die Ethik des Hippokratischen Eides schon durch ihr professionelles Wesen mit der Philosophie verbunden.